

szokványos értelmében. Férjével együtt reménykedéssel tekintett a Szovjetunióra, de megdöbbenést és csalódást keltettek bennük a moszkvai perek s a szovjet—német megemeltámadási szerződés. Csak Károlyiék érezték volna így? A memoárból is kitűnően hasonlóan reagáltak egész nyugati haladó társadalmi csoportok. Mégis, a személyi kultusz bűneit ismerve is, *sötétebbnek* tartjuk a harmincas-negyvenes évek szovjet viszonyairól a memoárban jelentkező képet annál, ami bennünk kialakult. Sztálin azért mégsem volt „vörös pápa” s a kommunizmus elveit ha meg is sértette — mégsem tagadta meg azokat. Károlyiné fenntartásai a „moszkvai vonallal” szemben 1945 után is megmaradtak. Az itthoni — részben nem kedvező — élmények, a Rajk-per s második emigrációjuk magyarázhatják az emlékiratban jelentkező kritikusságot. Károlyiné ma már a szó átvitt értelmében is hazatért. *Utószó*-beli vallomása meggyőzően mutatja, mennyire bízik az emberekért való társadalmi rendszerben, a szocializmusban, mennyire magáénak érzi azt a világot, amelyért maga is küzdött egész életén át. Finom stílusa, költői képei s jó arányérzéke révén *irodalmi értékű* memoárával nemcsak férje „valódi egyéniségét, céljait, munkáját, törhetetlen hitét, megalkuvást nem tűrő, elszánt egyéniségét” rögzíti, hanem saját áldozatos életét is megőrzi az utókor számára.

RUSZOLY JÓZSEF

KUKOVETZ NANA

Kukovetz Nanával, vagy amint általában nevezték: Nanával, én is úgy voltam, mint bárki más, aki valaha is hallotta a nevét és ismerte halála körülményeit. Alakját bennem is a tömegképzelet alakította ki: mártírrá magasztosult az emlékezet nyomán. Azt a vastag, fekete port, melyet gyilkosai szórtak a Horthy-korszak alatt elfeledtetni szánt emlékére, lefújta a szabadság friss szele, és a tizenkilences eszmékért életét áldozó szegedi festőnő, szocialista ügyünk igaz harcosainak sorába került.

Vele való munkámat, kutatásaimat legszebb feladataim közé számítom. Felidézni próbált életére vonatkozó adatokat sárguló újságokból és a kortársak szájaiból gyűjtöttem össze. Művészete szintúgy képenként tárulkozott fel előttem, melyekre hol itt, hol ott, meghitt szobabelsőben, vagy múzeumunk raktárában bukkantam rá. Végül is most — a Magyar Tanácsköztársaság megteremtésének ötvenedik évfordulóján, melynek bukása révén a szegedi festőnő halálának félszázadik évfordulója is lett — összerakhatjuk az eddig szétszórta, őt megjelenítő apró portré-mozzaikekat, és a törékeny alkatú, de bátor lelkületű Nana emberközelségbe kerül.

Ami gyermekkorára és küzdelmes pályafutására vonatkozik, erre a Somogyi-könyvtár szegedi hírlapjai között talál szórványos választ a vele foglalkozó érdeklődő. Sokáig tartó élmény marad számomra a Kukovetz-kutatás fázisában az a rész, amikor a könyvtár régi eseményeket idéző újságcikkeit felcserélve, Nana egykori barátait és ismerőseit kerestem fel, hogy szóra bírjam őket a festőnő felől. Beszélgettem harcos időköt őrző veteránokkal, halkuló szavú, idős parasztasszonyokkal és haladó gondolkodású értelmiségiekkel mind Szegeden, mind pedig a várost környező tanyavilágban. Tapostam Sándorfalva és Sövényháza porát, hivatalosan bekopogtatva oda, ahol bármi keveset is hallani véltem Nanáról, vagy leveleket írtam ismeretlen címekre, ahová nem juthattam el. Sok apró, érdekes adatot jegyeztem fel a szájhagyomány nyomán, melyek egyre határozottabbá formáltak bennem a festőnő alakját. De nem ez az igazi jutalmam, hanem az a tapasztalás útján szerzett felismerés, hogy *a szocializmus eszméjéért tizenkilencben meggyilkolt Kukovetz Nana emléke ma is kitörülhetetlenül él Szeged és környékének népe között.*

*

Kukovetz Nana Szegeden született, a várost pusztító nagy árvíz után hat évvel, 1885. szeptember 29-én. Atyjának, *Kukovetz Györgynek*, a Lechner téren volt műhelye, ahol — a gimnáziumot végzett mester — esztergályos-, asztalos-, bútór- és kocsifényező munkákon dolgozott. Anyja, *Tary Anna*, férjéhez hasonlóan szintén művelt, szorgalmas iparosasszony volt. Lányukat, a kissé alacsony nővőst Nanát, a helyi Felső Leányiskolában taníttatták, de — ha szükség volt rá — nem átalolták befogni az otthoni munkába sem.

A minden szépre érzékeny lányka művészi ösztöne először a kézimunkázgatás-

ban nyert kifejezést. Emellett rajzolgatott is. Az ábrázolás alapfogalmainra, az akkor szomszédjukban lakó Tóth Molnár Ferenc festőművész — Tömörkény István barátja — tanította, aki később Berlinben illusztrátorként működött. Az ő izes népi tárgyú festményeinek ösztönzése nyomán születtek meg Nana első, bátorítalan kompozíciói, melyek közül a legsikerültebbet, egy *csárdajelenetet*, selyemhímzésű kobolín-képből vitelezett ki. Kézimunkáját reményekkel telve küldte az 1902-ben Szegeden megrendezett iparművészeti kiállításra, de sikertelenül, mert munkáját a zsüri visszautasította.¹

Bár a legtöbb kibontakozóféltben levő tehetség már az első megpróbáltatást sem képes elviselni, és a balsiker eltéríti a jelölteket a művészpályáról. De Nana, ez a 17 éves szegedi kislány — amint rövid, küzdelmes élete bizonyítja — nem könnyen engedett elhatározásából. Sokszori kérésére *szülei beleegyeztek, hogy 1902 nyarán Nagybányára menjen tanulni*, az ottani festészeti szabadiskolába. A fiatal Kukovetz lány nem kisebb mesterek mellett tanult ott, mint *Ferenczy Károly, Réti István, Thorma János, Grünwald Béla, Koszta József* környezetében. Három hónapnál többet azonban nem fülthetett Nagybányán, mert atyja nem bírta a további képeztetés költségeit fedezni. Az a néhány hónap viszont, amelyet Nana Nagybányán eltöltött, elég volt arra, hogy megerősítse őt festői hivatásában. Ezen a vágányon indult el a később erőteljesebben kibontakozó piktúrája. Festészetében nagybányai eredményként érvényesült a bensőséges szemléletből fakadó lírai tájbrázolás módszerének elsajátítása.

Munkásságát vizsgálva érdekes kettősség figyelhető meg korai alkotásainál. Ezeknek egy része tárgyias, dekoratív szemléletű, s képei témájukat illetőleg virág- és gyümölcsescsendéletek. Ez időben készült tájbrázolásai viszont általában sötét tónusúak, s hangulatukban kissé borongósak. Mindezek nyilván a túlérzékeny, vajjúdó, a remények és kétségek közti kialakulatlanság állapotát tükrözik, melyek később, a nagybányai tanulságok elrendező biztonsága után megszűnnek.

Nana sorsa — hogy festő lesz — végül is eldőntött. Szülei megértették komoly elhatározássá érett művészeti ambícióját. Sőt erejüket megfeszítve takarékoskodtak, hogy lányuk mielőbb folytathassa kényszerűen abbamaradt festészeti tanulmányait. Nagy áldozathozattal egy év múlva *Hollósy Simon* kis csoportjával együtt mehetett Vajdahunyadra, ahol a híres magyar művészpédagógus egy nyárig tartó irányítása alatt tehetsége ismét fejlődhetett. Persze Nagybányát semmi sem pótolhatta. Szíve oda vágott vissza, e Szatmár megyei városka festői környezetébe, ahová évről évre egyre többen sereglettek a tanulni vágyó művészfutalok. Így fordultak meg itt kezdetől fogva a legjelentősebb szegedi festők is, mint *Nyilas Sándor, Károlyi Lajos, Papp Gábor, Heller Ödön* és mások, akik a nagybányai évek után itthon letelepedve, a Tiszatáj sajátos arculatát és népének életét ábrázolták.

A rendszeres tanulás lehetőségét azonban a rosszul kereső Kukovetz György nem tudta lányának biztosítani. Ezért célkitűzése megvalósításáért a gyöngye fizikumú, de erős akaratú Nanának kellett ezentúl megküzdenie. Ez készítette, hogy 1905-ben pályázzon Szeged város 500 koronás művészeti ösztöndíjára, amelyet csak hosszas huzavona után ítéltek oda neki. Ugyanis amint az egyik szegedi újság írja: „*A város tanácsa egyáltalán nem bízott tehetségében s nem is adott volna neki semmit, de Nana a közgyűléshez folyamodott, s a közgyűlés méltányosabb volt hozzá, mint a tanács.*”² Az ösztöndíjból 1906-ban ismét a nagybányai művésztelerep utazhatott, ahol abban az évben — többek között — rajta kívül a világhírű műkereskedővé vált *Brummer József* és a szobrász *Vigh Ferenc* szegedi művészek tartózkodtak.

Nana Nagybányán szokás szerint szorgalmasan dolgozott és sok képet megfestett. Mégis, eredményét nem találta kielégítőnek. Igényessége mind többre, korszerűbb kifejezési lehetőségekre sarkallta. Kedvező talajra leltek benne azok a csírák, melyeket a Nagybányán dolgozó, Párizst járt kollégák terjesztettek, a minden frissét és újat örömmel fogadó művészcsoporthoz. Párizs vonzotta mindazokat, akiket megejtett az avantgarde áramlat szugesztív varázsa, mely szellemében és formái felfogásában ellentétben állott az állapotyszerűséget tükröző naturalista festéssel.

Mondani sem kell, ha a nehezen élő szegedi festőnőnek gondot jelentett egy-egy nagybányai tartózkodásának anyagi előfeltétele, úgy esetlegesen párizsi tanulmányútjához szükséges költségek előteremtése szinte megvalósíthatatlannak látszott. De bármekkora is volt az akadály, Nana nem hátrált meg tőle. Nagy elhatározással összeszedte addig festett képeit, és 1906 októberében *megrendezte első önálló kiállítását Szegeden*. Terve az volt, hogy tárlatának bevételeiből Párizsba utazik. Bemutatkozását bíráló, de általában jóindulatú kritika kísérte. Megjegyezte, hogy ez

a „...talentumos művészlány bizony rászolgált arra, hogy szülővárosának közönsége végre tudomást vegyen létezéséről”.³

Ami tártnának anyagi részét illeti, ez sem volt sikertelen. Mintegy 600 korona értékben vásároltak tőle képeket. Így nem csoda, ha Nana — kiállításának bezárása után pár nappal — már útnban volt Párizs felé. Itt az *Academie de Chemiere növendéke* lett. Azonban a nagy ügybuzgalommal megkezdett stúdium négy hónapnál nem tarthatott tovább. Magával hozott kevés pénze elfogyott, és otthonról sem kapott támogatást. Szülei legjobb akaratuk mellett sem tudták segíteni. Elkeseredetten tért haza, és helyzete újra kilátástalan volt. 1907 nyarán ismét pályázott a város művészeti ösztöndíjára, de azt a tanács nem ítélte oda neki. Mindezek ellenére most sem tört le. Szorgalmasan dolgozni kezdett, és két éven át összefestett annyit, hogy műveiből 1908 őszén, egy üres szegedi bolthelyiségben kiállítást rendezhetett.

Anyaga most is változatosan rajzokat, akvarelleket és olajfestményeket tartalmazott, melyek között Párizsban készült alkotások is szerepeltek. Az itt létrehozott ábrázolásait élénk színek és merész felfogás mód jellemezték, míg a hazai, alföldi vázsnain másékeltebb, komorabb, de érzelműdsübb hang érvényesült. Az újság ezúttal is elismeréssel írt munkáiról. Alkotásai közül, a koloritgazdag virágcsendéletein kívül, a hangulatos *Pipacsos mező*, a *S. atymazi táj*, a *Stefániai részlet* és a *Kert c.* festményeit emelte ki. A kritika szerint mostani kiállításával Nana terve egyrészt az volt: „... hogy tudását, művészetét a szegedieknek bemutassa, hogy támadóit és ellenségeit elnémítsa; másrészt pedig mert külföldre akar menni, meg akar ismerkedni a legújabb piktúrával, s új hangulatokat, új ismereteket kutat”.⁴

A kielégítő erkölcsi eredmény sajnos nem volt egyensúlyban az anyagiakkal. Nana számára a lehangoló érdektelenség abban mutatkozott, hogy képeinek jóformán egyetlen komoly vevője sem akadt. Kétségbeesésében megcsinálta azt, amire a Tisza-parti városban még nem volt példa. *Anyaga felett képárverést hirdetett*, és neveltségesen olcsó áron, tíz-húsz koronáért szórta szét, a most már nagy tömegben jelentkező érdeklődők között szép alkotásait. Jóllehet ez az akció nem hatott ünnepélyesnek, de a kívánt eredményt végül is meghozta, mert 700 koronát jövedelmezett, s lehetővé tette, hogy Nana ismét Párizsba mehessen.

Almainak városában, amíg pénze tartott — pár hónapig —, viszonylag gondtalanul élhetett. De azon túl küzdés és betegség várt rá. Nana mindenképpen meg akarta hosszabbítani kinttartózkodását, s ennek érdekében szinte fillérekből tengette magát. Őrült, ha kezdetben valamelyik párizsi műkereskedő egy-egy rajzáért 50 centimet vagy 1 frankot adott, mely aznapi élelmét valamennyire biztosította. A Quartier Latinban lakott. A szegedi lány akkori sorsáról így írt később egyik magyar festőtársa: „Ott élt köztünk Párizsban ez a bohókás kedvű, híhetetlen szolgálatkész, minden megbízatásra hajlandó csúnya lány, és olyan művészettel nyomorgott, hogy szinte imponált”.⁵

Mindezt persze nem lehetett sokáig csinálni. Így történt, hogy az idegenben *színlődő szegedi lány* 1909 januárjában súlyosan megbetegedett. Törékeny szervezete nem bírta tovább a nélkülözést és a hideget, s a rátörő tifusz maga alá gyűrte. Hónapokig lázban feküdt elhagyatottan, ápolás nélkül. Mikor betegségének híre eljutott Szegedre, a közvélemény lelkiismerete felébredt Nana iránt. Néhány haladó szellemű újságcikk egyrészt bátran ostorozta a tanácsot, aki mostohan bánt vele és elzárkózott támogatásától; másrészt felhívta a közönséget az adakozásra. A Szegedi Híradó szerkesztősége szervezte meg a gyűjtést, és rövid idő alatt több mint 400 koronát szedtek össze a jóérzésű szegedi emberektől, s az összeget eljuttatták a beteg művésznőnek.⁶

Nana végül is a tifuszból kigyógyult és talpra állt. Hazajött, hogy megköszönje barátainak az érte tett segítségüket. De ezúttal sem maradt sokáig itthon. Kivételesen megérte azt, hogy *előleget küldtek neki, s kihívták Párizsba*, hogy egy ott megkezdett mellszobrát befejezhesse. Ugyanis kezdetűl fogva szobrászkodott, de ez úgymond mellékes ága volt művészetének. Fő törekvése mindig a piktúra maradt, s eszményképei *Cézanne*, *Gauguin* és a többi modern francia mesterek voltak. Ezek hatása Nana munkásságán többé-kevésbé érződik is. Különösen néhány nő arcképén és a szegedi múzeum tulajdonában levő *Lovagló férfi c.* művén. Egyébként a francia fővárosban létrejött alkotásai közül a *Montmartrei részlet*, a *Lóversenyen*, a *Parkban*, a *Párizsi körút* és az *Interieur c.* festményeit — több más képével együtt — szintén a Móra Ferenc múzeum őrzi. De hazai táj-ábrázolásai, csendéletei és gyermekportréi egyre sűrűbben bukkannak fel a szegedi családok otthonaiból, melyek sokszor gyarapítják a helyi közgyűjtemény *Kukovetz*-anyagát. Ha e korból származó munkáit elemezzük, megállapíthatjuk, hogy

ezek már a gyakorlott kezű, kiforrott stílusú festőnőtől valók, akinek határozott kompozíciói élénk, dekoratív színekkel párosulnak. Változatos témájú ábrázolásai mondanivalójukban tartalmasak és megjelenítésileg formagazdagok.

Kukovetz Nana 1910-ben már nem volt Párizsban, mert atya ez évben halt meg, és özvegye maradt édesanyját nem akarta magára hagyni. A megélhetés terhei Nana vállaira szakadtak, aki hogy valami biztosabb kereseti forráshoz jusson, *Lechner téri szerény otthonukban festőiskolát nyitott*. Itt fogadta és taníttatta rajzleckékre a város művészet iránt vonzódó fiataljait. A rajzórák adásából származó csekély keresetét úgy, ahogy még kiegészítették azok a Párizsból érkező frankok, melyeket szórványosan a francia műkereskedők küldtek egy-egy ott eladott régebbi alkotásáért.⁷ Nana nyomasztó helyzetéről hű képet ad egy helyi újságcikk, amely hosszasan foglalkozik a művészno küzdelmes pályafutásával. „Nyomorult garasokon – írja – egy ilyen tehetség teljes kifejtése nem múlhat, s mi bízunk Szeged társadalmában, hogy jóvá fogja tenni azt, amit Szeged városa elmulasztott.”⁸

Nem tudni, hogy milyen segítséggel, talán megint egy francia meghívás kapcsán, vagy összeszedett családi értékeik befektetésével, Nana 1911-ben újra Párizsban volt. Ismételt külföldi útját nemcsak egy ez évszámmal jelzett *Notre-Dame c. kis festménye* igazolja, hanem a művésznőnek egyetlen ismert cikke is, amelyet közben Münchenben megfordulva, a híres német művészeti városból 1911-ben a Szegedi Napló számára küldött. *A modern művészet forrásai* c. írásában⁹ beszámol arról az érdekes kiállításról, mely a müncheni Alte Pinakothekában megrendezve, Nemes Marcell neves budapesti műgyűjtő képanyagát tartalmazta. A cikkben Nana azt fejtegeti, hogy a tárlaton szereplő *Greco, Cézanne és Hans Marées* – a modern művészet forrásai. E véleménye jól tükrözi korszerű színvonalon álló művészet-szemléletét.

Nem sokkal ezután hazatért, és 1913-ban újfent megkísérelte Szeged művészeti ösztöndíjának elnyerését. *A közvélemény nyomására a tanács kénytelen volt neki odaítélni a díjat*, bár ennek elgáncsolására a legostobább kifogásokat sem áttalolták. Ugyanis az alapítványi feltételt adminisztratíven értelmezve, a városi tanács mereven ragaszkodott ahhoz a nőkre nézve méltánytalan kitételhez, hogy az ösztöndíjra csak „szegedi ifjú” pályázhat – lány nem. Végül is a miniszterhez fordultak tanácsért, aki a kényes dologban való döntést a közgyűlésre bízta. Az ezzel az ügygel kapcsolatos leleplezően gúnyos újságcikknek¹⁰ minden bizonnyal meg lett az eredménye, mert Nana – valószínű az ösztöndíj összegéből – külföldre utazott. Ezúttal hosszabb időt töltött távol, s nemcsak Párizsba, hanem Olaszországba is ellátogatott. Erről tanúskodnak derűs színű, *római és velencei városképei, valamint kikötőrészeit*, melyeket Itáliában festett.

Közben kitört az első világháború. Nana – több magyar társával együtt – olasz koncentrációs táborba került, ahonnan csak 1918 tavaszán szabadult meg s tért haza Szegedre. A lágérben töltött évek alatt, az ott fogva tartott emberek sorsával megosztva, a nélkülözésekben edzett festőno szocialista eszmékkel érkezt meg. Ő is, mint az orosz hadifogságban kommunistává vált szegedi *Hódi Géza*, itthon illegális előadásokat tartott egy-egy ház lakóinak az olasz és francia munkásosztály egyre erősbödő mozgalmairól, vagy magánbeszélgetések útján vitták meg és értesítették egymást az Oroszországban végbement forradalmi változásokról.

Ahogy a proletárforradalom hazai győzelmének feltételei országszerte és helyi vonatkozásban egyre érettebbé váltak, úgy bontakozott ki fokról fokra a szegedi irodalom, zene és képzőművészet szocialista arculata is. Festőink és szobrászaink legöntudatosabbjai: *Gergely Sándor, Hódi Géza, Károlyi Lajos, Tardos Taussig Armin, Joachim Ferenc, Papp Gábor, Dinnyés Ferenc, Vlasics Károly* és köztük Kukovetz Nana mindinkább arra törekedtek, hogy érdekeiket kivívni tudó kollektívába tömörülve, közös erővel határozzák meg és harcolják ki a helyi képzőművészet fellendítésének alapvető követelményeit. Előbb kultúrbizottságot, majd művésztanácsot próbáltak alakítani, végül is a szakszervezeti formánál alapodtak meg. 1919 márciusának első napjaiban jelentős számban léptek be a szociáldemokrata pártba, és ennek keretében csatlakoztak a Szellemi Munkások Szakszervezetéhez. *A szervezet képzőművész-csoportja hamarosan fontos indítványt terjesztett a Néptanács elé*. Javaslatuk magában foglalta helyi festészetünk és szobrászatunk előrehaladásának feltételeit: így a művésztelep, állandó kiállítási helyiség, műtermes lakások és művészeti díjak létesítését.¹¹

Ha Szeged képzőművészetének a Tanácsköztársaság ideje alatti helyzetét vizsgáljuk, arról győződhethetünk meg, hogy Kukovetz Nana kezdettől fogva az élvonalbeli szervezők soraiban dolgozott. Pedig megélhetése talán az összes művészek

között a legnehezebb volt. Ez készítette arra, hogy *Sándorfalvára menjen ki anyjával lakni*. Ott az Aradi utca 52. sz. alatt volt egy kis házuk, ahol meghúzódtak. Hol a kerjükben festegetett, hol meg a falu gyerekeivel barátkozva készített róluk vázlatokat. Nyelvtudásával szívesen segített azoknak az asszonyoknak — mint pl. *Darázs Jósefnének* is —, akik messze hadifogságban élő férjüket vagy fiukat, több nyelven írt levelek útján keresték. A ma is élő idős sándorfalvi parasztok szerint Kukovetzék minden kedvességük mellett is eléggé zárkóztak voltak. Ez azzal magyarázható, hogy Nana illegális tevékenysége itt sem szűnhetett meg, s ez tartózkodó elővigyázatosságot kívánt tőle.

A gyorsan pergő történelmi események és az ezzel kapcsolatos személyi veszélyeztettség ösztökélhették Nanát arra, hogy anyjával *átköltözzék a szomszédos Szatymazra*. E Szegedtől nem messze eső községbe tette át működési helyét az 1919. március 27-én elmenekült szegedi direktórium is. *Czibula Antal* direktóriumi tag lakást biztosított Nanáéknek, *Munkácsi István* kereskedelmi szervező pedig a szükséges festőkellékekről gondoskodott. Nana a direktórium megbízásából, a munkásszínjászók részére megfestette Gárdonyi *A bor* c. művének színpadi díszleteit. A tervezett műkedvelői előadást azonban a bekövetkezett események miatt már nem tudták megtartani. Az esetet helyett nagyobb szükség volt ekkor Nana meggyőződéses szocialista hitére és francia nyelvtudására, amellyel a veszélyben levő Tanácsköztársaság helyi feladatainak használni tudott. Egyesek szerint rejtett módon, élete kockáztatásával éjszakánként kijárt a Kettős-határon túl táborozó francia-maláji katonákhoz, és hol felvilágosító okos szókkal, hol át-csempészett röplapokkal *igyekezett megnyerni a megszállók egyszerű katonáit a szocializmus, a béke eszméinek*. Mindezt nem hagyhatta büntetlenül a felülkerekedő ellenforradalom. *A kommunista nézeteket terjesztő művésznőt 1919. augusztus 5-én, az öt felkereső fehértisztek kegyetlen módon meggyilkolták*.¹² Nana haláláról *Varga János* direktóriumi bizottsági tag emlékezett meg a *Tiszturak Szatymazon* c. írásában, mellyel elsőként irányította a szakmai és közfigyelmet az elfeledett festőnőre.¹³

Kukovetz Nana virágjában kettétört életútját bejárva, felmerül bennünk a kérdés: lehet-e olyan rögs, buktatókkal teli pályafutás és önfeláldozó politikai munka során festeni és maradandóan művészt alkotni, mint amilyen az övé volt? *A választ meggyőző bizonyossággal kaptuk meg rá 1960-ban rendezett emlékkiállításában*.¹⁴ Igen, lehet meg nem kopóan művészt alkotni a körülmények mostohasága ellenére is, ha a tehetség és az akarat szocialista hitté válna, egységben forr össze. A proletárhatalom ügyéért mártírhálált halt Kukovetz Nana szegedi szülőházára — a Kossuth Lajos sgt. 52. sz. épületre — a Hazafias Népfront révén emléktábla került. Megkínzott testét pedig a belvárosi temetőben, a munkásmozgalom itteni elhunyt harcosai között helyezték el.¹⁵ Szép műkö sírját a III. kerületi Tanács készítette, domborműves fejfája *Tápai Antal* alkotása, amelyet a szegedi képzőművészek emeltek. *Nana neve immár beveséződött abba a márványtáblába, melyen a magyar szocialista művészek vannak följegyezve, példaképül a mai művészgeneráció számára*.

SZELESI ZOLTÁN

J E G Y Z E T E K

- ¹ Sz—a: *Egy szegedi festőnőről*. — Szegedi Híradó (a továbbiakban: SzH), 1911. jún. 18.
- ² Sz—a: idézett cikke.
- ³ Janeiro: *Képkiallítás a Rudolf téren*. — Szeged és Vidéke, 1906. nov. 6.
- ⁴ Szaján: [Szalay János]: *Oszi képkiallítás Szegeden*. SzH, 1908. okt. 7.
- ⁵ Kiss Ferenc—Tonelli Sándor—Sz. Szigethy Vilmos: *Szeged*. — Bp. 1927. 318.
- ⁶ *Kukovetz Nana Párizsban*. — SzH, 1909. febr. 10.
- Kukovetz Nana*. — SzH, 1909. febr. 16.
- Nana éhezik*. — SzH, 1909. febr. 21.
- Kukovetz Nanát segítéyzik*. SzH, 1909. márc. 3.
- ⁷ Gereben F. Odón: *Szegedi festőné képei Párizsban*. — Szegedi Napló (a továbbiakban: SzN), 1910. szept. 30.
- ⁸ Sz—a: idézett cikke.
- ⁹ *Kukovetz Nana: A modern művészet forrásai*. — SzN, 1911. júl. 8.
- ¹⁰ *Ifjú-e Kukovetz Nana? Délmagyarország* (a továbbiakban: Dm), 1913. júl. 26.
- ¹¹ *A kultúra demokratizálódása Szegeden. A Szellemi Munkások Szakszervezetének javaslatai*. SzN, 1919. márc. 7.
- ¹² *Exhumálják Kukovetz Nana holttestét*. — Dm, 1919. dec. 12.
- ¹³ *Varga János: Tiszturak Szatymazon*. 1919. augusztus 5. — Dm, 1954. aug. 5.
- ¹⁴ *Kukovetz Nana emlékkiállítás*. — Dm, 1960. szept. 18.
- ¹⁵ *A munkásmozgalomban részt vett szegedi festőkről rendezett megemlékezést a Hazafias Népfront*. — Dm, 1961. nov. 3.; *Megkoszorúzták a mártírhálált halt Kukovetz Nana síremlékét*. — Dm, 1961. nov. 7.